

СУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОДИ ЯК ОСОБЛИВА КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

JUDICIAL REALIZATION ON FOUNDING OF AGREEMENT AS THE SPECIAL CRIMINAL JUDICIAL FORM OF JUDICIAL REALIZATION

Таус М.М., аспірант кафедри кримінального процесу

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
суддя

Ленінський районний суд м. Дніпропетровська

У статті розглядається проблематика визначення судового провадження на підставі угоди у кримінальному процесі України як особливої процесуальної форми судового провадження. Через призму основних наукових концепцій щодо підходів до розуміння кримінальної процесуальної форми та її диференціації у кримінальному процесі судове провадження на підставі угоди розглядається як самостійний вид судового провадження та обґрунтовується доцільність визначення його як окремої процесуальної форми судового провадження.

З метою відшукування напрямів удосконалення кримінального процесуального законодавства, що регулює питання судового розгляду угоди у кримінальному провадженні, та визначення судового провадження на підставі угоди як особливої процесуальної форми у кримінальному судочинстві автором визначені основні проблемні питання, що виникають під час визначення місця судового провадження на підставі угоди у кримінальному процесі, та виявлені недоліки й прогалини у нормах кримінального процесуального законодавства, котрими регламентується інститут угод у кримінальному провадженні, а також визначені напрями вдосконалення положень чинного КПК України для забезпечення більш ефективного застосування його положень, якими врегульований інститут угод у кримінальному судочинстві України.

Автором обґрунтовується недоцільність визначення підготовчого судового засідання як процесуальної форми здійснення судового провадження на підставі угоди в суді першої інстанції та пропонується для вдосконалення кримінального процесуального законодавства запровадити окрему чітку та деталізовану процедуру судового розгляду кримінального провадження на підставі угоди з визначенням конкретних процесуальних дій та послідовності їх вчинення судом, сторонами угоди та іншими учасниками кримінального провадження.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальна процесуальна форма, судове провадження, провадження на підставі угод, підготовче судове провадження, судовий розгляд, особливий порядок судового провадження.

In the article the range of problems of determination of judicial realization is examined on the basis of agreement in the criminal process of Ukraine, as the special judicial form of judicial realization. Through the prism of basic scientific conceptions in relation to going near understanding of criminal judicial form and her differentiation in a criminal process, judicial realization on the basis of agreement is examined as an independent type of judicial realization and expediency of determination of him is grounded as a separate judicial form of judicial realization.

With the aim of searching for of directions of perfection of criminal judicial legislation that regulates the question of judicial trial of agreement criminal realization and determination of judicial realization on the basis of agreement, as the special judicial form in the criminal rule-making, basic problem questions, that arise up at the location of judicial realization on the basis of agreement in a criminal process and the educed defects and blanks in the norms of criminal judicial legislation, that regulated institute agreement in criminal realization and also certain direction perfection position operating КПК Ukraine for providing more effective application his position, that well-regulated institute agreement in criminal rule-making Ukraine, are certain an author.

An author is ground pointlessness of determination of the preparatory judicial meeting as a judicial form of realization of judicial realization on the basis of agreement in a trial court and offered, as perfection of criminal judicial legislation, to enter separate clear and gone into detail procedure of judicial trial of criminal realization on the basis of acceding to determination of certain judicial actions and sequence of their feasibility of cramps, parties of agreement and other participants of criminal realization.

Key words: criminal realization, criminal judicial form, judicial realization, realization on the basis of agreements, preparatory judicial realization, judicial trial, special order of judicial realization.

Постановка проблеми. У кримінальному судочинстві України вперше запроваджено інститут угоди у кримінальному провадженні лише у 2012 році із прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Окрім спрощення судового провадження та економії процесуального часу й ресурсів досудового розслідування та судового розгляду, цей інститут кримінального процесу покликаний також забезпечувати й основні завдання кримінального провадження, що передбачені у ст. 2 КПК, а саме охороняти права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження, при цьому одночасно забезпечувати швидке, повне та, найголовніше, неупереджене розслідування і судовий розгляд [1].

Велика кількість змін, які вносилися законодавцем до Глави 35 КПК, вказує на перманентний стан еволюціонування інституту угоди у кримінальному провадженні.

Судова практика з розгляду кримінальних проваджень також дає підстави зробити висновок про те, що у процесі практичного застосування у судовому провадженні норм КПК, якими врегульований інститут угод, виникають певні складнощі, котрі пов'язані насамперед із недостатністю кримінальної процесуальної форми судового провадження на підставі угоди.

Питанням кримінального провадження на підставі угод присвячені наукові праці таких вітчизняних учених: Ю.П. Аленіна, І.В. Басистої, О.В. Бауліна, В.І. Боярова, В.М. Верещак, Г.П. Власової, М.Й. Вільгушинського, І.В. Гловіюк, Ю.М. Грошевого, Ю.М. Дьоміна, Н.А. Орловської, О.П. Кучинської, В.Т. Нора, Д.П. Письменного, В.М. Тертишника, Л.Д. Удалової, М.І. Хавронюка, О.Г. Яновської та інших. Проте у наукових працях названих учених не повною мірою знайшли своє висвітлення питання судового провадження на підставі угоди, а саме судове провадження на підставі угоди не розглядалося як окрема або особлива процесуальна форма. У зв'язку з цим ця тема становить науковий інтерес, насамперед щодо пошуку напрямів удосконалення процесуального законодавства, яке унормовує процедури здійснення судового провадження на підставі угоди.

Метою статті є науковий результат у вигляді напрямів удосконалення кримінального процесуального законодавства, що регулює питання судового розгляду угоди у кримінальному провадженні, та визначення судового провадження на підставі угоди як особливої процесуальної форми у кримінальному судочинстві.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: 1) визначити проблемні питання,

які виникають під час визначення місця судового провадження на підставі угоди у кримінальному процесі; 2) виявити недоліки та прогалини кримінального процесуального законодавства, яке регламентує інститут угод у кримінальному провадженні в частині, що стосується процедур судового розгляду угоди у кримінальному провадженні; 3) визначити напрями вдосконалення положень чинного КПК України для забезпечення більш ефективного застосування положень, якими врегульований інститут угод у кримінальному судочинстві України.

Виклад основного матеріалу. За визначенням, наданим професором В.М. Тертишником, процесуальна форма – це визначена законом процедура судочинства і передбачена кримінально-процесуальним правом умови, послідовність та порядок діяльності учасників процесу, процедура здійснення окремих процесуальних дій та прийняття юридичних рішень. Вчений наголошує, що процесуальна форма має відповідати вимогам доцільності, простоти, надійності, толерантності, ясності, моральності та етичності і не допускати як невинуватого спрощення процедури судочинства (нехтування правилами, які є гарантіями істини та захисту прав і свобод, що може призвести до юридичних помилок), так і її ускладнення [2, с. 27–29].

В.М. Трофименко обґрунтовано стверджує, що поділ системи кримінального провадження на окремі структурні елементи (процесуальні провадження) викликає необхідність установлення певного порядку провадження (загального і диференційованого), що відповідає його завданням і дає змогу їх ефективно вирішити. Науковець переконливо доводить, що диференціація кримінальної процесуальної форми є способом процесуальної організації, відповідно до якого в системі кримінального процесу автономізуються окремі процесуальні провадження і встановлюються загальний та диференційовані процесуальні порядки їх здійснення [3].

Тож, ґрунтуючись на зазначених наукових концепціях щодо розуміння кримінальної процесуальної форми, розглянемо судові провадження на підставі угоди з погляду особливої процесуальної форми судового провадження, для чого насамперед визначимося з поняттям терміна «особливий» у взаємозв'язку з поняттям «судове провадження».

Слово «особливий» в українській мові вживається у таких значеннях: який чимось виділяється серед інших, який має спеціальне завдання, призначення, своєрідний, специфічний [4].

Якщо відштовхуватися від тлумачення загального терміна «судове провадження», котре надається у ст. 3 КПК України, кримінальне провадження у суді першої інстанції включає в собі три основні стадії: підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення [1].

Слід звернути увагу на особливості процесуальної форми здійснення підготовчого судового провадження та судового розгляду. Підготовче судове провадження здійснюється у підготовчому судовому засіданні, а судовий розгляд – у відкритому або закритому судовому засіданні відповідно.

Виходячи з того, що «підготовче судове засідання» є процесуальною формою виключно підготовчого судового провадження, а відкрите або закрите судове засідання є формою реалізації судового розгляду відповідно, можна зробити висновок, що законодавець, застосовуючи поняття «підготовче», мав за мету підкреслити особливу значущість підготовчого судового засідання саме для цілей підготовчого судового провадження, які полягають не у розгляді кримінального провадження по суті обвинувачення із прийняттям остаточного судового рішення, а у вирішенні питань організаційного або «сервісного» характеру для забезпечення проведення судового розгляду максимально ефективно та якісно.

Натомість положення ч. 2 ст. 474 КПК України містять норму, згідно з якою розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання. Навіть із поверхневого аналізу цієї норми вбачається, що для цілей судового провадження на підставі угоди підготовче судове засідання набуває іншого значення, ніж для судового провадження в загальному порядку, оскільки в межах підготовчого судового провадження можливий розгляд щодо угоди із прийняттям остаточного рішення по суті пред'явленого обвинувачення.

Водночас, згідно з положеннями ч. 3 ст. 474 КПК України, у разі укладання угоди на стадії судового провадження суд має невідкладно перейти до розгляду угоди, зупинивши проведення інших процесуальних дій.

Тож, виходячи зі змісту положень ч. 3 ст. 474 КПК України, розгляд щодо угоди, котра укладена на стадії судового провадження, можливий на будь-якій його стадії, тобто починаючи від підготовчого судового засідання до виходу суду до нарадчої кімнати.

Системне тлумачення положень частин першої та другої ст. 474 КПК України у їх взаємозв'язку дає змогу стверджувати, що розгляд щодо угоди саме у підготовчому судовому засіданні відбувається насамперед у разі, коли обвинувальний акт надійшов до суду одночасно з угодою, котра була укладена на стадії досудового розслідування кримінального провадження.

Таким чином, розгляд щодо угоди, яка була укладена на стадії судового провадження, можливий як у підготовчому судовому засіданні, так і у судовому засіданні з розгляду кримінального провадження по суті, залежно від того, на якій стадії судового провадження сторонами було досягнуто угоди.

Проте навряд чи можна переконливо стверджувати, що термін «підготовче судове засідання» точно та повно передає зміст процедури судового розгляду угоди у кримінальному провадженні з прийняттям остаточного судового рішення за наслідками такого розгляду.

Слово «підготовчий» в українській мові вживається у значенні або певного процесу, призначеного для підготовки чого-небудь, або об'єкта, який здійснює підготовку до чого-небудь, а також у значенні «попередній» [4].

Розгляд судом угоди у кримінальному провадженні із прийняттям остаточного судового рішення по суті обвинувачення ніяк не має характеру підготовчих дій, оскільки є самостійною процесуальною формою здійснення судового провадження.

Досліджуючи проблематику підготовчого судового провадження у кримінальному процесі України, О.Ф. Шминдрук, із думкою якої слід погодитися, дійшла висновків, що з погляду завдань, учасників, процедури та процесуальних рішень провадження на підставі угод не є підготовчим, а являє собою окремий вид провадження (особливий порядок) у суді першої інстанції. Більше того, авторка запропонувала вилучити судові провадження щодо угод із глави 27 та регламентувати його у главі 35 КПК України, оскільки під час затвердження судом угод суд здійснює перевірочні дії щодо суті та способу укладення угоди [5].

Аналогічної думки дотримується і Я.В. Замкова, яка стверджує, що дослідження судом обставин щодо суті та способу укладення угоди суперечить завданням стадії підготовчого провадження, у зв'язку з чим, на її думку, затвердження судом угоди має розглядатися не у підготовчому провадженні, а за спеціальною процедурою, передбаченою главою 35 КПК України [6].

Підтримуючи висновки зазначених науковців, вважаємо доцільним зауважити, що посилання в нормах КПК на підготовче судове засідання як на процесуальну форму здійснення судового провадження на підставі угоди видається не лише необґрунтованим, а інколи й таким, що суперечить іншим нормам кримінального процесуального закону.

Так, неможливо залишити поза увагою проблемне питання неузгодженості процесуальної форми спрощеного судового провадження щодо кримінальних проступків із судовим провадженням на підставі угоди.

1 липня 2020 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» [7], яким фактично розпочато функціонування в Україні інституту кримінальних проступків.

Порядок судового провадження щодо кримінальних проступків врегульований § 1 Глави 30 КПК України «Спрощене провадження щодо кримінальних проступків», а саме статтям 381 та 382 КПК України [1].

Вказана неузгодженість полягає у тому, що норми ст. 382 КПК України передбачають можливість розгляду обвинувального акту щодо кримінального проступку без виклику учасників провадження та проведення судового розгляду, за умови повного визнання сторонами всіх обставин кримінального провадження та їх згоди на спрощений порядок судового розгляду.

Водночас вимоги ст. 474 КПК України передбачають обов'язок суду під час здійснення судового провадження на підставі угоди вчинити низку процесуальних дій щодо обвинуваченого та потерпілого, котрі передбачають їх обов'язкову участь, отже, зумовлюють проведення судового засідання.

Таким чином, запровадження вищевказаних змін у КПК України привело до виникнення певних правових колізій в частині унормування порядку здійснення судового провадження на підставі угод щодо кримінальних проступків.

Тож вважаємо доцільним звернути окрему увагу на проблему процедури розгляду судом кримінального провадження на підставі угоди, а точніше, на відсутність чіткої визначеності на законодавчому рівні цієї процедури, а саме порядку та послідовності процесуальних дій суб'єктів судового провадження з розгляду угоди.

Загальний порядок судового провадження на підставі угоди, котрий регламентується положеннями ст. 474 КПК України, є єдиним і однаково підлягає застосуванню як під час розгляду угоди у підготовчому судовому засіданні, так і під час судового розгляду кримінального провадження.

Однак положення ст. 474 КПК України містять лише імперативні норми процесуального закону, котрі зобов'язують суд перевірити угоду на відповідність вимогам закону та з'ясувати важливі обставини її укладання, зокрема переконатися у добровільності дій сторін під час її укладання та правильності розуміння ними характеру обвинувачення, зміст істотних умов угоди, в тому числі й узгоджене покарання, та наслідки укладання та затвердження угоди.

При цьому зазначені положення кримінального процесуального законодавства не передбачають регламентації процедур судового розгляду угоди у кримінальному провадженні. Положеннями ст. 474 КПК України не визначається, які саме процесуальні дії мають бути вчинені судом, сторонами угоди та іншими учасниками кримінального провадження, а також їх послідовність.

Окрім того, загальний порядок судового провадження на підставі угоди, передбачений ст. 474 КПК України, не передбачає під час розгляду судом угоди у кримінальному

провадженні вирішення інших процесуальних питань, таких як питання застосування, зміни, скасування або продовження дії запобіжних заходів, заходів забезпечення кримінального провадження, вирішення клопотань тощо.

Відсутність чіткої регламентації та послідовності процесуальних дій суду та учасників судового провадження під час судового провадження на підставі угоди на практиці приводить до неоднакового розуміння суддями та іншими учасниками кримінально-процесуальних відносин (прокурорами, адвокатами, сторонами кримінального провадження тощо) порядку здійснення судового розгляду угоди у кримінальному провадженні, що, як наслідок, приводить до неоднакової судової практики.

Висновки. Чинне кримінально-процесуальне законодавство України чітко не визначає місце судового провадження на підставі угоди, яке воно посідає у системі стадій кримінального провадження. Водночас судове провадження на підставі угоди являє собою окремих самостійний вид провадження в суді першої інстанції, котрий, окрім спрощення провадження та зменшення навантаження на суд, також має своїм завданням реалізацію основних завдань кримінального судочинства, зокрема забезпечення швидкого, неупередженого та справедливого судового розгляду кримінального обвинувачення із прихильними остаточного судового рішення.

Отже, судове провадження на підставі угоди є особливою процесуальною формою судового провадження, яка має бути окремо унормована у КПК України.

Із цього випливає, що для забезпечення подальшого розвитку інституту угоди у кримінальному судочинстві України та поліпшення якості здійснення правосуддя під час розгляду кримінальних проваджень на підставі угоди зазначеному інституту кримінального процесу слід визначити особливе місце в системі стадій кримінального провадження в суді першої інстанції та запровадити якісну і зрозумілу учасникам кримінально-процесуальних правовідносин процедуру здійснення судового провадження на підставі угоди в суді першої інстанції.

Як один зі шляхів вдосконалення процесуального законодавства в частині, що регулює процедури здійснення кримінального провадження на підставі угод, вважаємо доцільним запропонувати ініціювання внесення змін до Глави 35 КПК, якими необхідно: 1) визначити судове провадження на підставі угоди як один із особливих порядків судового провадження в суді першої інстанції, який здійснюється у судовому засіданні з розгляду кримінального провадження на підставі угоди; 2) виключити у нормах КПК України (ст. ст. 314 та 374 КПК) посилення на підготовче судове засідання як форму здійснення судового провадження на підставі угоди; 3) запровадити чітку та деталізовану процедуру судового розгляду кримінального провадження на підставі угоди з визначенням конкретних процесуальних дій та послідовності їх вчинення судом, сторонами угоди та іншими учасниками кримінального провадження.

Вважаємо, що запровадження запропонованих змін у кримінально-процесуальне законодавство України значно підвищить якість та ефективність судового провадження на підставі угод та позитивно відобразиться на судовій практиці з розгляду кримінальних проваджень цієї категорії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітн. 2012 р. № 4651-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 25.02.2021).
2. Тертишник В.М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник. Академічне видання. Київ: Алерта, 2014. 440 с.
3. Трофименко В.М. Поняття диференціації кримінальної процесуальної форми. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 4 (87). С. 171–183.
4. Академічний тлумачний словник «Словник української мови (СУМ-11)» URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 25.02.2021).
5. Шминдрук О.Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Острог, 2016. 221 с.
6. Замкова Я.В. Законність та обґрунтованість рішень судді у стадії підготовчого провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09, Одеса, 2020. 240 с.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 лист. 2018 р. № 2617-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19#n490> (дата звернення 25.02.2021).